

11 3487
AKSEL VALGMA

LEHMA KIITSAK

KIRJASTUS „KOOPERATIIV“
TALLINNAS

AKSEL VALGMA

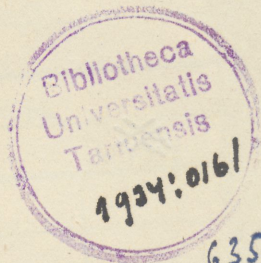
LEHMAKIITSAK

Gori illustratsioonid

KIRJASTUSÜHING „KOOPERATIIV“ 1934

Auhinnatud parima tööna ÜENÜ ülemaalisel kirjandusvõistlusel

6354

A-9487

1.

„Üeksatuat ja mette kruonigi vähem! Üeksatuat niisukse kultse lehma iist. Eks õle imet ilmas sina ja mina nähnu küll ja küll, aga nu alla seda inda ei soa kuedaski muudu, tii kas või mis sa esi taht. Õege äkitse pakutass mulle nelituhat! Tiad sa ku pallu va Oarbärgi Joanes mo enese kääst võttis? Tervelt kaeksatuat viissada kruoni... või mis ma nüüd aean... tsendi ikke näh. Nujah, õless ma esi maksnu nelituat, sis oo tõine rehnut. Õlessid võenu võtta ja asi kloar; aga alla paergast ei soa. Üeksatuat kakrass! Tiatsin õtsekõhe, et niisukse vanamega ei soa kaobale. Pallu sa sis lõpuss paned?“

Sõeaugu Värđinant nuuskas pöidla ja nimetissõrme vahel nina puhtaks, aga nii kõvasti, et Tagavälja Taaveti hobusenäss imelikult pead raputas ja siis nuuskajale otsa vahtis, nagu tunneks omasuguse puristamist.

„Sul koa kõvad ingelõõrid nigu massinal. Ära sa's mädand mo uvvele koamassile lärtsata!“

See aga pani öeldu eimikski ja, olles vedanud pahletanud käepesaga üle rokaste vurrude, ühmas alles:

„Või uvved koamassid? Ega's ma muedu õless näinugi, et... Nujah, uvved teesed sindrid jah. Loaldalt miariti külge? Ah, või selle Ruobeti käest? Ei sii tii mette killegi tüü. Näh, mineva oasta tuu alles õli, ku lassi teda koa tiha, aga es soanud viil tuast õeti vällagi, ku tunnen, et tuul puhub päka alla siuh ja viuh nigu lõõts. Mõtli esialgu, et vilu ilm, aga kus ta sis vilu, ku esti õli oma puarkümmend kruadi prausku

õvves kruadikloasis suuja. Nujah, kus läen, läen ja alles lõpuss voatan soapaid. Siared sindrid õlid vajunu' alla ja taldu neid es õllugi änamb. Voadassin viil tagassi ja nägin, kuda Ruobeti koerakuunlad neid õvvel noidlessivad, ikke õrr ja õrr. Ja tuust samast aeast ei lä'e ma änamb Ruobeti juurde. Nüüd Nakissa Jõri pidada parembi tüümiis õlema. Sina Toavet voata koa koeri rohkemb. Vasika li'a või vasikanahk, sii neil ükstapuha. Sinuga ei soa ju kaobelda. Hakka paremb minema, seesad muedu iis — teesedki ei julge tulla küskma. Voata viil loadal ringi ja ku mo eite nääd, ütle, et õlen Sidrun Koarli puudis. Aga Toavet, pallu sa siis esi oma obuse iist nõvvad?"

„Poarkümmend ikke . . .“

„Ei niipallu küll ei soa — sii on kindel. Voata ennemb oma luuma ligimalt, sis nääd kõverid konta nigu vedruäkkel. Ja saba ku üks õletustik teesel.“

„Ära sa . . . kedagi ! . . . Sa esi voata oma lehma . . . Tuu luum ka nõnna nallakas . . . Voata kõrvalt, sis ikke nääd koa, et lehma muudu on, aga voata iist või takka, sis nigu üks nõõl teene . . .“

„Aks sa kurrask ! . . .“

Aga Tagavälja Taavetil polnud enam aega kuulata Värdinandi lendlevaid kuradeid. Ta vedas looma ohelikkupidi rahvamurrus edasi, hoolimata sellest, et teda kõikjal hobusenoka pärast sõimati ja irvitati, eriti veel seepärast, et teati veolooma omanikku olevat oma hobusest väga suurejoonelisel arvamisel . . .

Vahastus peeti õige imelikku laata või, nagu järvakad ise nimetasid, — „Voastu loata“, kuid imeplik oli too laat seepärast, et ta õieti laat polnudki. Lähiskonna valdade inimesi oli rohkesti, kuid kuskilt kaugemalt ei sõandanud siia inimesed tulla, sest nimetatud vald asus kesk soid ja rabu, olles lõigatud lähemast raudteejaamast viiekümnekilomeetrilise vahemaaga. Oli siis omakandi rahvast koos väikesel laadaplatsil, mille moodustas pomehe Sidrun Kaarli

väike karjamaaserv. Vaadati, osteti, käidi — kuid kogu laada tulipunkt keerles Sidrun Kaarli poe ümber, sest too mees oli igale nii lähedane ja tuttavlik.

See nimi, Sidrun Kaarel, oli antud lühikesele, aga paksuvõitu mehikesele, kes taterdas ökitaval häälel madala poeleti taga, tõmmates alati suhu hapu naeratus, mis seisnes selles, et kiskus silmad pundunud põseotste ja kulmuäärte taha kissi, ja liigutas siis

„Või uvved koamassid? . . .“

oma neljakandilist alumist lõualuud, nagu neelaks kibehaput sidrunit.

Oli siis korra Vahastu meier tema poest paar sidrunit ostnud, ja kui need kodus leidis mädanenud olevat, panigi poemehel selle väga autoriteetse nime, mis kleepus nagu pigi. Sellest ajast saadik ei ole enam Kaarel Simsmanni poes sidruneid müüa, ning meier ostab oma kaubad kõik ühiskauplusest, mis Kaarli omast sammu sada kitsast mudamaanteed kaudu Saunametsa poole.

Oli siis seal tol korral palu iniemsi nagu alati, oma ja naabervaldadest, kuigi müüa oli kõigil, ostmisel leidus aga vähestel rahakoti avamiseks aega. Polnud siis seepärast ime, et istuti koduloomade juures koos, joodi õhtu peletamiseks „äkilist“, mida toodi Sidruni poest ja mis loomulikult maksus kolm kolm korda enam kui õigus.

Naised ajasid taga kirjused pearätte, peeni kingi ja veel toredamaid kamme, mis aga tingimata pidid olema läiklevate pärlitega ülemises otsas — aga oli ka neid, kes saalides ringi, tuhnisid läbi iga vähemagi müüdava, torkisid sõrmeotstega pagarisaiu, patsutasid mõnutundel hobuste selgi, nilpsasid laudadelt poolhampusid kompvikke või jälle katsusid lehmaudaraid, kas need „koa ästi piima joosevad“.

Mehed aga noidlesid nahksete püksirihmade, linnasuitsude ja ohjajarude kuhilates; ning lapsed — need uitlesid kõikjal, toppisid oma madalad ja vesised ninaotsad präänikuhunnikuisse, vaatlesid haletsevi silmi kaasvõitlejat kompvikki jäsimas või jooksid kandade välkudes mustlasi nähes taha kuusikusse, kust siis piieldi neid olendeid, kes higist nõretades vehkisid peksta armetuid hobuseid, ning kogu selle tulemuseks oli, et loomad liikusid sama viletsalt kui „valts kahekruunised“ — nagu ütles Sõeaugu Värdirant, mõõtes üleolevalt oma lehmakesest, kes lamaskles väsinuna rohul, silmis ootuse ja kannatuse kibe karikas.

Ei aidanud Värdirandi tublid hõiked ja ülikiidukad soovitusel. Lehm põõnutas samas, kus esitigi, ainult selle vahega, et oli tühjendanud heinamärsi. Peremees ise tammus rahutult ja seiras valvsa pilguga iga tuttavlikku nägu.

Varsti leidiski ta silm rahvamurrus vanamehe ja eide, kes seisid avasilmi, suud pooliti avatud, ning Sõeaugu peremees arvas selle kindlasti olevat suure imestuse tagajärjeks. Need kaks olid ta õde ja

õemees, kes elasid taga Müglis. Siis hõikas Värdinant täiel rinna vabisemisel:

„Aks teid sindrid koa! Käevad nigu pulmass kääalt kinni koe. Ei nu, ordnungi piab igass asjass õlema, ei muedu soa kohegi. Uhkess läinu koa teesed, tiadagi, et peremiis miis. Riia, tuu oma vanamiis koa! Siin nagu lahedamb õlla.“

„Näh, soan mina viil enne surma va vennast Vär-did nähä. Mis nüid uhkess või kedagi jah . . . Millas sii õligi, ku sind viimast kõrd nägin? Nuujah, nüid tuleb mulle miilde küll, eks sii küindlapäeva paiguss õlnu, ku sa meilt müüda sõissid Talina puule. Nujah, mõtli esi . . . Nujah, eks küindlapääv . . . Küindlapääv tu õlli küll . . . Voat, kinksepa Ruobet tõi meile tuu sama pääv oma koera . . . Ruobet jah! Õli sul sis asja koa siipoole loadale, või tullid muedu vaatama loada-nalla?“ päris Riia ja seadis pearätti, ning sellest siis sai aru Värdinant, et see oli uus, niisuguste punaste ja kollaste lilledega rätik.

„Ah, või küsisid sedasi? Kaugel sis tuu Tuavet-viare Voastust ikke oo, et ei pidand tulema. Ah, assa? Eks assa õlnud ikka koa. Oot' oot', mis ta mädanu nimi nüid jälle õligi — sii lühikese abemega?—Vohh! — Kirmsi Kustas sii koa teie valla miisi, riakis alles paergast, et õlete lehma õstma tullud. Eks ta kuluss ärä küll ja küll, liiategi teil ju põle siukest pudulojust. Sii ta mul oo. Ei tahasski teest ärä anda, na ilus luum, et kahju akkab päris. A'ab teene pisarad silma, ku pakutass sulle vilessaid kruonissid . . . Nõõh! Sin-der magama jäänud! Ä'ä sa jukerda kedagist ühti! Voata, et annan su viil õdavasti äägi, vaat siis viil Sõagu kaaraleesik ja timmudiein . . .“

Lehm äigas sõraga üle laia nina, just nagu oleks pühkinud suult haigutuse. Siis ajas enese püsti ja rumalasti tõllitades vahtis vihaselt unesegajaid ja longutas korra pead mõlemale küljele.

„Ilus luum, mis? Naarabki nigu nuurik, kis nääb

prauski oma iis. Sindrima luum koa, nää üe külle ärä ruujastanud. Äbene koa teesi inimesi vői kiira teene puhtamb puul . . .“

„Või viil, eks me koa mustaga arjund õlema, mis tal's ikke. Piimaanniga lehm koa“, rääkis Lauda-sauna vanamees ja otsis kaua taskuis, enne kui pak-kus naisevennale „linnaaisuga suitsu“, nagu ta ise nimetas paberosse.

„Peris rikkast õlete läinud sial Luadasaanal . . . Või koe nii kauge maa takka . . .“

„Kos nüid seda rikkust, a'a eit tõi puar kana-muna. Müis niid Sidrunile. . .“, ja tavaliselt kui tähen-dati ta rikkust, mida tal tõeliselt polnudki, siis tegi ta ka nüüd, tõmbas sosistades pintsaku põuetaskust pudeli.

„Tssss! . . . Ä'ä vanaeidele podelid näita, sis on nigu läind. Ta esi takseerib su luuma. Sa õled küll ihne miis, vua Söagu Värđi, aga õled ikke naase-vennas koa väikselt; aga õlgu sii kueda tahess, ihne õled ikke küll . . . Röhetsid aab kangest üles, ei tia kas ikke viinast vői? . . . Põle teist soanud ulgal aeal, nää eit kannuss. Riagib, et sa aiset nigu siga. Mi'a ütlin küll, et sii aenult paestab sulle nii, aga ei tema, kus kääga koe podelid kiskma, et anna aga siia ja anna aga siia . . . Tuu sinder Puuslangu Jeedi kianis puule õma kaalast sisse. Ütlin teesele küll, et jäta järgi vaest — aga tema: „Vanamuuri viil ei õle, võib küll . . .“ Tssss! Juu rutemb, joba kohmitsebki nii nal-lakast . . . Aga kulla naasevend, si'u lehmakiitsakut mi'a õstma küll ei akka. Oehh!“

„Mis sa ütsid! Lehmakiitsak! Ma'i juugi su lake-lörssi, ku niimuudu riagid. Kaaraga ja nisuleevaga toidetud tüse luum. Voata ikka kus kintsud nigu uamispalgid. Sul näisse koa uvved siartega soapad õlema. On koa Ruobeti teesed? Sul ju koa koduss Ruobeti koer, sii kangest' armastab sihukeksi tõka-

tiga miaritud koamasse, ja ega's sa talle süia koa ei anna, siipärast vuata uulega tallana'ku . . .“

„Sa voata paremb oma lehmakiitsu. Nää süüb nälla kustutamisest su eenakoti nüüre nigu rasp-lega . . .“

Värdis ei pannud tähelegi, kuidas teine samuti võtis solvava tooni, ning siis mõistis, et nii ei tule kohelda õemeest. Muutis häälekõla, ulatas tagasi viinapudeli, millest oli tahapoole kaardunud kõril joonud tubli sõõmu:

„Näha koe, Oadu, et õled ikka üks tubli miis ja ustav sõber. A'a tiad toda aiga, kus käisid meil nuurmehe na õde nuulimas. Mäletad sis, kui ma ikke toa-usse lahti jätsin ja riivi iist ära tõmmasin, kui sa sis tullid nigu kohinal ta'akambrisse, kus Riia magass. Ja ega's mina kitsi miis koa ei õlnud, nagu sina riigid. Iga lauba õhta pannin koerad aeda taha ketti, sest tiadsin, et sina jälle õde õtsid. Kus sis koerad õlid vakka ega kiaksutand sussugi. Ja mäletad ega's... hommu kupuule tegin sulle jälle usse lahti, ku vanamiis õli üüsel vällass käies kinni pannu ja sis sa võesid tasailjukesi müda eenamid pulmi p'ada . . . Riiaagi vist ei õllu kitsi eit koa tõlkõrral, kui sa no'isesid usselengil — ikke Värдинant ja Värдинant. Ja kui sa sis tullid Riiale kossa, kui üks aribane pääv õlli ja vanamiis ehvangiiliumi luges, mi'a tegin, jusku ei tiaski, mis sa Riiale õlid teinu. Kus sis jõime ja Riia nuttis, et me õlla pappkoantega ehvangiiliumi ruamatu veeniga ärä miarinud ja sa lubasid ikke uvve ruamatu tuvva. Ja kui sa kossast riakisid, sis saime ko'e aru, et tark miis — sii Loadasaana Oadu — rikass koa, mitusada ruubelt rahagi teesel ja väike talumua koa Müglis. Siis mu õnnis isa Indrek ütles: „Vot kakrass Riia miis“, ja sina üttsid äbelikult, et ta'ad teda ikke omme ä'ä viia. Mu sõna õli üle kõege ja kui üttsin: „Kestames mua sii ikke, vii pialegi“, aga Toavetviarest Müglisse ju oma viiskümmend kilumiitrit, ja

sellepiale si'a õlid parajass kuraasiss ja kianassid uvve podeli korkentsiiriga lahti ja sis jõime kolmekesi — sina, mina ja Indrek, kuni tuli teene ommik ja si'a viisid Riia ä'ä . . .“

„Juu aga viil, kulla naasevend, jah. Eit riagib paergust Tiitsu Leenega. Kui otsa soab, sis lääme Sidrun Koarle puudi. Nää, vahib siiapuule . . . Oia paergust kõrvale ja tii nihuke nägu, nigu põless kedagist . . .“

Laudasauna Aadu silmad hakkasid minema krilli, ja kui ta pingutas neid Värdinandi lehma poole, nägi, et oli päris suur ja tüse loom.

„Kintsud nigu oampalgid jah küll . . . Esti ei näinugi, et — peris tore luum . . .“

„Õless tuu lehm viil sinu rammusatel eenamoadel, kus ein põlvist soati, ja koskilt põle ma leidnu nii tihkest kasuvat eenaroasu nigu Loadasaanal, siis õless lehmasiared jüstku elivandil.“

„Mis 'nd seda, aga . . . Tiad va' kulla naasevend, — kaume ära Sidruni puule sisse. Eidel põle tiada, et me sial õleme . . .“

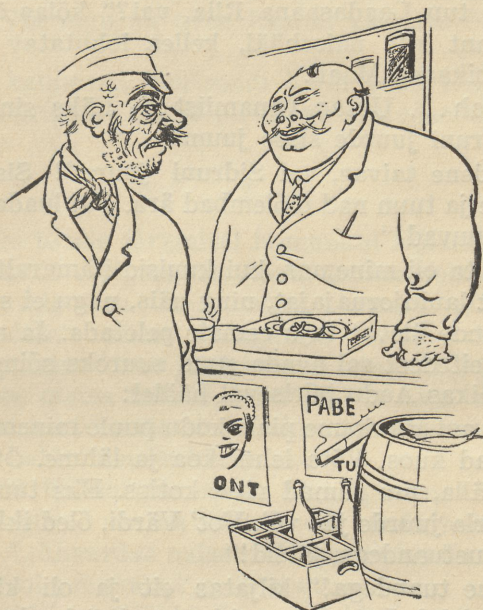
Hiilised siis mehed minema, kuigi see hiilimine, sõna tõsisemas mõttes, oli äärmiselt raskepärane ja vaaruv küljelt küljele. Värdinant toetas Aadut, kes katsetas laulda omal viisil „isamoa ümni“, mis aga vaikis kohe, kui laulja asetaskäe vennalikult Söeaugu peremehe õlale ja hirmunud pilguga taha vaadates, ütles:

„Vanamuur viimass kuulis ära . . . Aga ta ei tia seda laulu, sii on raske laalda. Kerikuprauski ei soa nii madalast ku mina. Kuulsid küll, ku laalsin: — Mo isamoa, mo . . . Tiad küll, või põle Toavetviaries nii kõva ialega miist, kis nigu mina laalab? Ma üle valla miis madala ialega, igäüks seda riakind . . . Tsss! Tiime nüid rutemb, tuleb teene tagast järgi ja sis on . . .“

Aadu tegi ebamäärase liigutuse ja naeris tüsedal rinnahäälel Vördile näkku. Sellejärele vajusid nende

madalad ja jässakad kogud inimmerre, mis saalis, jõuras, vehkles, kohati seisis ja siis jälle edasi nihkus.

Vahepeal oli löönud ilm hämaraks ja õhtu kippus kätte. Laadaplatsilt lahkus inimesi, vankreid, koduloomi, lapsepabulaid. Mindi hõisates, lauldes, sõimates, kirudes.

Sidruni Kaarel ... kes taterdas ökitaval häälel madala poeleti taga...

Söeaugu peremehe vankril läätsutas küünarnukil Laudasauna Riia ja mõötis vihaste pilkudega lehma, kelle pärast ootas siin mehi.

„Kus nad sis ikke mojal, ku Sidruni juures ... Va ihnsale Värdile lä'eb juutma oma vaevaga tiinitud kopkaid. Tulgu ta aga tagasi! Õless tal sis koa aru-roasugi piass ... Aks teda sindrit, aga ma ... Hu, hu,

hu... Raha koa tema käes. Tia, mes nüüd luadakar-
mantsikud tiivad mo vaese Oaduga... Hu, hu, hu...“

Ta surus suurräti serva silmalaugudesse ja pigis-
tas sealt kollaseisse lillisse pisaraid, mis tikkusid
vägisi tulema, kas aga vihast või kaastundest, seda
ei teadnud ta isegi. Siis tõstis abitult pea, langetas
selle kohe ja nuuksus edasi.

„Kas tuu Laadasaana Riia, vai?“ kõlas äkki ta
seljatagant kile naisehäääl, kelles lohutatav tundis
Värdi abikaasa Maali.

„Nujah... Uutan vanamiist... Läks sinu Vär-
diga Sidruni juurde sisse juuma...“

„Heldene taivas, vai Sidruni juure?! Sis mina
lä'en koe ja tuun nad mõlembad ära. Vai luadapäaval
nemad juuvad!“

Juba ta oli minemas, kui kuulsid hämaralt teera-
jalt kaht laulujoruaajajat, ning näis, nagu ei suudaks
keegi nende ülevat tuju eemale peletada. Ja enneku
kumbki eitedest sai avada suud suureks sõimuvalin-
guks, hõikas Aadu põriseval häälel:

„Eit, ae! Hakkame piäle kodu puule minema. Meil
ju kaobad kuos. Võta lehm koa ja lähme. Ötsi sina
obune välla, mu silmad nigu kotiss. Eks tuu obune
Risu Karla juurde jäi, või. Vot' Värdi, öled ikka tubli
miis, kuuetuandega jätsid!“

„Kuuu tuandega!“ kiljatas eit ja oli kärmesti
vankrist jalul. Ja kui ta veel korra oli öelnud: „Kuu-
tuat!“ puhkes nutma õlgade vahisedes.

„Ää nuta kedagist. Sul ju nüüd puarimiis luum
koa.“

Aadu patsutas abikaasale pehmelt õlale, võttis
teise käega Värdi poolt pakutava lehma ohelikuotsa
ja nii vajusid nad kahekesi Saunametsa teed pidi alla
Risu poole, Riia pühkides rätiotsaga silmauurdeid,
Aadu isaliku õrnusega silitades lehma turja, mille
poolpimeduses tundis otsekui nuumsea oma.

„Mis assa? Voata ikka, kus tore luum. Ja kallis naesuke, aenult kuus tuat kruoni...“

Nüüd tahtis Riia tingimata hakata laitma abi-kaasa ostu, aga kuigi ta kavatses, ei suutnud ometi, sest kerged on pisarad silma tulema ja on ju palju vanainimesel pisaraid. Aadu aga vilistas lustilist polkaviisi, tõstis pilgu taevasse ja ütles:

„Voata ikke, Riia, kus tähed nigu pisikesed joani-ussid! Või nigu su uvve kammi pärleste õtsad läigivad...“

All kaugemal, horisoni äärel veeti nägematust käest jõurikkalt tuhmi pilvesagaraid edasi-tagasi...

2.

Päike tõusis järgmisel hommikul Nõiametsa sooviku tagant veripunaseis põsis, umbes sellise naeratusega laiavõitu näol, nagu ärkaks pühapäeva varatundidel aidas maganud noor tütarlaps. Valguspundar kirus jäist hommikukülmust ja ringutas enese metsa kohale, kuid jäi siis äkki ehmunult peatuma, sest kuulis alt Laudasauna õhukesest tareseinast kahe inimese kõnelust.

„Nüüd läätsutatat moas nigu parun. Aga koe moast lahti — või ma voatan viil, kueda selle assaga soab...“, ähvardas naisehää, raputades õlast madalal lavitsal norskavat mehekogu.

„Mmhh! — Möhhä-ä... Oeehh!... Õled ikke täetsa miis küll, Värđinant... Ja ega's mul ra'ast puudu õle. Voata!...“ kostis vastuseks ja siis ragistati poolunes hambaid. Naine ei suutnud midagi sellist oodata, võttis aga hetk hiljem tõekspidemenä, haaras sapistatud südamel pliidi eest tangid ja sapsutas paar korda vanamehe paljastele reitele.

„Või aga voata mul rikkass! Tiin su enese rikkast ja kirjjust nigu su kuetuandese lehma. Õle sis viil täetsa miis!“

„No, kurraski eit, ä'ä sa pletiga õ'enda kedagist...
Ma ikke mehest koa... Pallu sii kell piass õlema?...“

„Ära sa kellata siin midagi... Küll eenamoal rak-
sad vikatiga, et... Või tema viil kellegi miis?“

„Sa... siis nüüd... nii koe...“

Ja vanamees kobis voodist välja, vajus aga kohe tagasi ja haaras kuumendava pea kättesse. Vanaeit võttis aga kogu oma sapi kokku ja sõitles:

„Küll on ikke sii moailm suur ja lai... Eks õle...
Vat' kui vianass viil ü'e küedi...!“

Ähvardus mõjus. Aadu tuikus veepangi juurde, võttis toobi ja neelas sellest peaaegu poole.

„Kiana aga nüüd sisse seda vett, pallu jäksad. Juu õmmetegi viil, küll kaevuss tiist viilgi, Loadasaana Oadu ju rikass miis. No, kus sis vett tahetass, aga va' Sidruni juures õli ea küll...“

Jooja valas ülejäänud vee otsaesisele, puristas külmast ja puges pükstesse.

„Riia, õlen'd mõestlik, saame ju lehma koa ja põle viga, kui seda jäksu on, soame obese koa...“

Eit oleks meelsamini ihaldanud, et Aadu kärekeelele oleks vastu raksanud, ent kuuldes lepitavas hääles vaikset rahulolu, laskis ta tangid langeda, pani käed silmade ette, pööras abikaasale selja, ja toas oli kuulda nutvat naist.

„Lehma... ja... lehma... Õless ta sis lehma muudugi... Kondirisu puha... Ku ei usu... mine voata... Ja, eldene taevass, kuustuat...“

Nüüd tundis teine enesesse sisendatavat kummalist mõjuvõimu.

„Vait! Või õless mul asi tõnnida. Otsi süia midagist ja kaun koe. Naeste kisa ma ei salli, kas mõestad!...“

Lõpetas aga siis vaiksemalt ja hädise häälega oma ette:

„Oehh, sinder, küll ikke pistab nigu noasklega...“

Eit seisis virisevi silmi kesk tuba, vanamees tui-

kus voodi ääres, otsis jala lupardeid, rebis kõiki kirudes püksirihma, nuhkis pastlaid ja aietas.

„Kus pastlad õn?“

„Või mina pian neid sul tiadma?“

„Siin neh, enne ei näinu'gi . . . Jüstku pime . . . aga vat' see Sidrun on nalla miis küll!“

„Mis sa ütsid? Lehmakiitsak. Ma 'i juugi su lakelörssi! . . .“

Vanamees pistis äkki naerma, naeris silmad vette, haaras vihaselt huumava pea sülle ja naeris jälle. Näis nii, et eitki lakkas ulgumast, lõigates pliidi esitsi pirde ja otsides tikutopsi. Aga ometi ei küsinud, mis põhjustas teise naeru.

„Me naarsime eele surma iist koe . . . Äh, äh, äh... Oo . . . ähh . . . oo . . . Ja sii Nõmmesaana Poul õli muedugi täis nigu tint ja mee juutsime talle viilgi . . . Oehh ! . . . oo . . .“

„Seda sa ikke mõestad küll — teist täis juuta, sa ju rikass miis, üle Mügli koe...“

See aga ei pannud tähelegi eide salvavat pilkejuga, naeris edasi, tõmbas katki pastlanööri ja võtnud jalanõu kätte, hakkas hammaste abiga neid jätkama. Ei saanud aga summutada naeru, mispärast läks siis kõhust kõverdatult akna alla, üks jalg pastlas, teine paljas, ja vahtis naerusuul koera, kes jõllitas kaevurakete juures püsttuulikut, mille Aadu juba kevadel oli peenramaale püstitanud.

„Nujah, kus Nõmme Poul tuli meie juurde, ku jõõme, mina ja Värdis ja viil teesi — Liedi Jeedi koa ja... Küskis, et tal koa sarved verissed... Äh, äh, äh... sarved verissed — just nii ta ütless... Jah, Riia, sarved verissed, mul jäi easti miilde... Sis Värdis, sindrima vigurimiis, sosistas mulle kõrva sisse, et... ma läksin natuke välla, ei soand naaru pidada.. Oeh... eh... eh... oo...“

„Mes sa 'nd piass lõhverdama naarda õmme-tegi?...“

Eide häälest ei kostnud vähematki etteheitvusega sarnanevat tooni, ennemini oli seal uudishimu varjund.

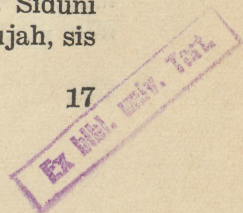
„Tulin sis tagasi... Kus Värdis ja Jeedi muu'ku kaldassid Poulile viina, ja sii kaotass viinakloase, nigu Mändala kaavu... Akkass sis laalma, et ikka... „Kaugel, kaugel... vaanuvällal... Augustohvi metsa all...“, kui ma ütlessin talle, et viame kihla ja soad liitre koe... Poul langes mulle kaala ja ütles: „Tiin kõek... õök... tiin kõek... aga vot'... õk... Virksu Maali juure mi'a küll ei läe vasta üüd... õk...“ Mina tegin, nigu ei kuuleski, ja ütlessin sis: „Lähme välla, ma riagin...“, ja läksime Sidruni taga-ussesse välla õvvele, ku akassin talle seletama, ise tui-kusin küll jalus, aga pia oli kloar... Vägisi aeas naarma, ja Poul ütles, et ikke kaks liitert kuluss tuu nali... Ma ütlessin, et ku easti tiid, soad kolm...

Tulin sis tagasi ja me kolmekesi — mina, Värdi ja Jeedi — jäime vakka nigu auass ja kuulassime... Värdi ja Jeedi tahtsid naarda ikke, aga ma ütlesin, et... uut, uut, — voat' alles varsti saab nalla...“

Aadu aevastas ja toppis külma peletamiseks kuue selga. Ütles siis eit hoolitsevi hääli:

„Pane'nd teene pastal koa jalga...“

„Kuulassimme... kuulassimme ja varsti poeuss käib... till... till...! Poes õli ikke inimesi koa... Jutujäma õli... Sidrun Koarel... äh, äh, äh... hee... ütles viil teregi... Ja sis Poul laalis jälle, et „Augustohvi metsa all“ ja Sidrun ütles, et ega sa kerikus õle... Sis nigu vihastas Poul ja põrutas nigu kõue: „Koarel, kas sul koa sidrunid õn? Ja kui ei õle, va' Sidrun Koarel, õle täetsa miis ja anna puar apumekiga kompvekkigi...“ Me naarsime nii, et Värdi õli laua all ja Jeedi kápuli laua pial... Poul õli riakind nii nallaka ialega, mis sa arvad, Riia, mis sis õli?... Nujah, sa ei võigi tiada... Me läksime välla, et paremb õless voadata. Värdi ikke, et... nõõks ja nõõks... naarab nigu ull ja Jeedi koa lagistab lõugu nigu obune... Õlime sis poe iis ja uutassimme... Siist põld kuulda mi'agi piale Koarle puhkiva iale, ku äkitse käis parts, kuradid linnassid lausa ja jälle — parts! Poul tegi ikke... õli päris ästi kuulda: „Õõk... pai Sidrun... õõk... Anna paremb puul sidrunit...“ Jälle käis parts... ja siis tegi poeuss... till-till... ja Poul õli nigu koorapoig muandil moass... Kus Sidrun õli näust kõllane ja kiirutas rusikaid nigu massin me silma all... „Kis on Sidrun, ah? Kis on Sidrun?...“ — Ku poemiis sisse jälle õli läinu', läksime Pouli juurde ja jõõme maailmatu tüki aiga ja ku ma loadale tulin ja me kaobad kuus õlid, kuulsin, kueda Nõmmesaanas Teesi muu'ku vemmeldas vanamiist... „Vat' selle iist ja selle iist!“ Poul ütles, et Siduni kääst juba sai, aga ei aedanud midagist... Nujah, sis

tulime koju . . . Rahvas naaris ja prausk tegi koa nal-
laka naaruse näo . . . Äh, äh . . . oeh . . . ikke . . .“

„Ega ti koa muud mõesta, jah, ti'agi ku vigurid
— ise vanad mihed . . . Poul õli sis teie tola — Värdi
ja Jeedi niisama tolad nigu sa ise . . .“

Vanamees naeris praegugi veel ja ümatas midagi
mokaotsast sitkete pastlanööride kohta, mis veni-
vat hammaste all nagu künnap. Aga siis Saarik pistis
õuel larinal haukuma ja Aadu pistis pea välja.

„Kis nüid nii vara piass ölema?“

„Küll ta sul tuleb aga, jah . . . Kurrask . . . Lehm
kapsas . . .!“

Uks löödi kärtsti lahti ja vanamees tormas õue.

„Hust, sinder, hust . . . Hust, hust — Säarik . . .
Kurradi niru nisuke . . .!“

Koer sai keelust aga teisiti aru ja näris ajavii-
teks lehma tagumist reieotsa. Aadu nägi pääseteed
selles, et võttis maast mullatüki, saatis selle koerale
tagumikku, ise rõõmutsedes õnnestunud viskest,
vaatles säravi silmi, kuidas Saarik lauda taha vajus,
saba jalgade vahel kõveras.

Müdistas ja materdas Aadugi kaua kapsapeenrail,
tallas poolvalmivaid helerohelisi päid ja alles abi-
kaasa kriiskava hääle toetusel tõrjuti vaenlane välja.

„Eldene aeg! Misukse tüü tegi. Voata sis õmme-
tegi, Oadu! . . .“

See tõstis vasaku käe kukla taha, kergitas küü-
narnuki nii kõrgele, kui võis, ja sügas sõrmeotstega
kuklaõnsust. Peenrail aga ilutses kapsalehti, mulla-
panke, sõrajälgi ja poolikuid kapsapäid. Mõlemad sei-
sid ja mõõtsid nukrutseval pilgul lehma ja vanamehe
koostöö tagajärgi, ent mingil maagilisel viisil võtsid
nende mõtted ühise suuna kahju väiksuses.

„Korja ära ja anna siale ette! Õlgu sel koa va'est
jõulud. Tia milla' viimati saigi . . .!“

Lehm aga tõllitas rumalasti laudaosmiku juures,

naeris harkjalul, kõrvad lontis, ja lahtiste lõugade tagant irvitasid laiad hambad.

„Viruta teesele ikke nii, et tiab... Isi põle suu-rembki ku kapsas, ega jõvva ä'ä süiagi, aga vat' tõl-lerdamas on miis küllalt. Voata nüid, Oadu, ku e a lehma said — r a m u s a j a t o r e d a . . .“

Eit ronis peenardele tagasi ja korjas põlle kap-saste viletsaid riismeid. Vanamees lonkis toa poole, kuid äkki nagu vastu tahtmist pöördus ta pilk leh-male, kes seisis ikka harkjalu ja vahtis oma pere-meest hävitaval pilgul. Aadu tundis, nagu virutaks talle keegi kaikaga pähe. Jalad jäid imelikult nõr-gaks, pähe löi pist, ja sõrmed, mis olid läinud kuue-taskuisse otsisklema piibujunni, jäid nõksti voodri-tesse peatuma. Üks käsi tõusis ja hõõrus vasakut silma, teine käsi tõusis ja hõõrus paremat silma — siis hõõrusid mõlemad korraga silmamune.

Vanamees ajas kühmu selga, pigistas kõhu tagasi, tõmbas selgroo looka ja piidles avasilmi oma Vahastu laada ostu.

Lehma kere oli nagu õuevärav, ja väga selgesti võis näha kondipaaride kokkukõlastatud sümmeet-riat, ning Aadu mõtiskles endamisi, et nende peal võiks Mügli kanneldaja Laupa Indrek vägagi osavasti mängida mõnd lõbusat lugu. Vihastanud näojooned valjudeks, uuris Aadu arsti terasel pilgul looma pikki ja õlekõrsiga sarnlevaid jalapaare, millest esimesed olid miskipärast kooldunud ettepoole kõveraiks ja tagumised tahapoole.

Aadu hiilis valusuul lehma poole, kõndides nii nagu oleks jalapäkkade all tuhat teravasti hammus-tavat konnasilma, ning ta põsenukid tõmblesid ühe-toonilises nukrustavas rütmis. Rajades oma matka raskeltuskuvusele, jäi ta koduloomast kümne sammu kaugusele, kuid uuritav otsustas teha sedasama ja taandus küljega vastu laudaust, mille taga norises Reepalu Joonase hobusenokk ja ruigas väike sigudik.

Siis oli nagu härjavõitlusel — mõlemad mõõtsid teineteise võimeid läbitungival ja vihasel pilgul, Aadu küürseljal ja vesisi silmi, kuid lehm võrdlemisi rahulikumalt, nühkides sügelevat kaelauuret samaldunud põiklatil. Vanamees tahtis otsida toepunkti kaevu vinnalt, kuid Riia pilkude all, mis näisid teda aegajalt silmitsevat, muutus too vinnapuu kõrvetavalt palavaks, ja nii tuli Aadul vaadelda ükskõiksel pilgul, kuigi pähe taoti teravaid nõelapisteid, sest ka eestvaates oli lehma jalgade õõnsus väga ringjoonega sarnanev — ja kui Saarik lauda taga teravasti klähvima hakkas, näis Aadule, et koergi võiks vabalt sellest jalgadeväravast läbi jalutada.

„Kas lued ribisid võe? Ää lue ühti — järsku lued kõik ää ja sis põle su east lehmast änanb järel midaski muud ku suur loll pia ja pikk vilistav saba-nuustik . . .“

„Mis ma nüid seda, aga . . . aga külmavõetu omik tundub õlema . . . Siipärast sii päike punetaski nii kangest . . .“, venitas Aadu pikkamisi läbi nina-avause.

„Punetass ikke küll, just nii, nigu su ea lehma ruusakas karv, et võttiss koe silmad virama päris . . . Ei sii silmade kissitamine aita midagist — ega luum ikka lillass lä'e. Kus su silmad loadapääval õlid? Õli sis pime või?“

Teine kohmitses juba esikus, otsis pinnihaamrit, ajas kummulikeeratud pesupali ja püttide rägastikus pisikest hiirepoega taga, loopis nõudki oma pealehakatud tegevuse kordaminekuks segi, aga ometi ei õnnestunud otsisklus — tagaaetav naeratas võidurikkalt põranda ja tareseina õõnsuses. Aadu väljus, haamer peos, virutas paar-kolm korda jalaga logisevat esikuust, mis aga ikka ja jälle lahti põrkas, ja siis vajus pilves näol rohuaeda, kus asetsetes õunapuu alumisel oksal vikateid ja kus seisis ka pinnipakk.

Mõni hetk hiljem kuulis lauda juures taterdav eit ühetoonilisi ja kopsitavaid haamrilööke.

„Alles üleile pinnis, aga täna juba jälle. Kauass sii vikatitera sis niimuudu, ku igapäev taotass...“

Ta ei avaldanud siiski oma mõtet kõvasti, aga mees aimas nähtavasti ta arvamist välget, sest aias vaikus kopsimine ja tuldi, vikat seljas, toa ette.

Ja nii vajusid nad kahekesi Saunametsa teed pidi alla Risu poole. Riia pühkides rätiotsaga silmaurdeid, Aadu isaliku õrnusega silitades lehma turja...

„Sa õled sialpuul — tuu sii lüpsik iistuast ära. Tiime pruuvi... eks si'a oia lehm niikaua kinni. Soab näha kas ikke niristab koa, või põlegi viimast lehm?“

Eit tõttas looma juurde, patsutas ta kaelale ja ohkas kõigest südamest. Toa pool kolistati, otsiti, kiruti. Alles hulk aega hiljem tuldi, soovitud nõu kaenlas.

„Õli teine nurkas moas ja sisse õlid iirid pesa teinu! Näe, torugi nii kõverass litsutu! . . . Kueda ta sul niimuudu? . . .“

„Ega's ma õmmetigi Riipalu Juunase täkku ei pidand lüpsma või väikest sigudikku . . .“, osatas eit, ning vanameeski taipas alles nüüd oma küsimuse tühisust.

„Ehk soad isegi toime . . . Päeke juba kõrgesse läinud. Tohoh, ku ruttu! Näe, viskleb paergugi keskmikusse välja . . . Vaja aga minna . . . Riipalu Juunas uutab ehk ammugi juba obust ja kis tiab, on juba suueenamaal luiskamas . . .“

Väärikal ja tasakaalustatud sammul avas ta laudaukse ning tõi sealt välja hobuse, kellel võrdlemisi palju sarnasust oli oma õega — lehmakiitsakuga. Aadu võttis aialt vikati ja siis väljus mees hobusega.

Ning ta koormatud rinnakorvist pääses välja kergendusohe, kui kuulis, et abikaasa lüpsikupõhjast tõesti tungisid ta kõrvu korrapäraste vaheaegade järele piimatilkade tiltsahtused . . .

3.

Aastaaegade masin liikus lakkamatult edasi. Nii möödus Müglis suvi ja saabus sügis, sest saadakse ju minuteist tunde, nädalaist kuid.

Laudasauna pererahvas oli korjanud väikeselt rukkipoõllult viljaseemne, oli lõonud mõne sapsu vikatiga heinamaalgi, ja nüüd, kõigi tööde lõppedes, aeti toas jalgu seinale, sest hoolimata tublist tööinnust oli tegevusel ajavahemik ja pealegi veel lõikavatuuline ilmastik — või nagu laseme seda viimast ilmned Riia sõnades — „õn niisuke ilm, et ea peremiis ei aja koeragi uluvalt välja . . .“ Oldi sügistatud mõtteis ja vaaguti nõrgakerelisel mõttelaevukesel elusügavuste ookeanil.

Ei käinud siis noil ajal keegi Laudasaunas, ja kes

pöörduski suurelt teelt siia vesisesse soorukasse. Vahel käis küll Aadu naabervallas — Mätikul — suuremalt jaolt just Reepalu Joonase juures hobusepäevi tegemas, kus siis luges ajalehti, innustas sageli ise teise peremehe jutuskelu kõigist maailma keerdüksimustist või jälle vaidles lõpmatuseni raskeltseeditavast poliitikast.

Riia istus neil juhtudel tavaliselt akna all, parandas lauluüminat abikaasa rõivastust, vahel ka omagi — ja võib-olla et teotses algupärasegi loomingu kallal — nimelt kudus sukki, kindaid, kapukaid, sest saabumas oligi talv — kahutava maa ja sillendava lumega. Kuulates tuulevihinas lehmaininat, ohkas sügaval rinnahäälel, pühkis silmi põlvil olevasse esemesse — oli see villane sukapöid või takune püksipaar. Nuuksus päris hulga aegagi, vahtis õuel juurikas kapsapeenraid, seiras hellitleval pilgul närbuvat rohupalistust ja mõtteviirg ronis ämblikuna vanamehe juurde, kes läinud Reepallu maailmaudiseid kuulama.

Oli siis, et mihkclipäeval läks Aadu jällegi Joonase poole, ja kui vanamees tavaliselt oma käigu põhjust silmaringi laiendamisega seletas, otsis Riia koitanud kummutisahtlist jumalashõnaraamatu, süütas nigelal laual tuhmiklaasise petrooleumilambi, tõstis aeglaselt prillid ninale ja luges kõva häälega, kuid sealjuures vahetevahel peatuma jäädes ja kuulatades, kas vanamehe samme pole mitte kuulda ööpimedusest. Ta nohises, luksus, kergitas prillid otsaesisele ja pühkis kaua silmi, enne kui need said kuivaks.

Nagu nõelaga torgati talle mõte pähe, et lehm võib ju laudas end külmetada ja selle järeldusel kogu ni haigestuda. Hoolikas perenaine keeras tule pisemaks, silitas hellitavalt piibli lehti, ja oma voodilt sooja palitit haarates, tõttas ta külma sügisilma.

Natukese aja möödudes tuli ta tagasi, ilma tekita, sest selle oli jätnud vaevleva looma kondiotstele soo-

javarjuks. Aga toas oli nii mõnus ja soe, et Riia tasa-kesi ümahtas laulda, kui avas väerika liigutusega piibliraamatu. Tavaliselt luges ta sealt, missuguse koha sõrm oli avastanud. Täna juhtus I Moosese raamatu 41. peatükk:

1. Ja see sündis kahe aasta pärast, et Vaarao unenäo nägi, ja vaata, ta seisis Niiluse jõe ääres.

2. Ja vaata, jõest tõusid seitse lehma üles, ilusad näha ja lihavad liha poolest, ja sõid aasa peal.

3. Ja vaata, teist seitse lehma tõusid nende järele jõest üles, pahad pealt näha ja lahjad liha poolest ja nemad seisisid teiste lehmade kõrvas ja ääres.

4. Ja lehmaid, mis pahad pealt näha ja lahjad liha poolest, sõid ära need seitse lehma, mis ilusad näha ja lihavad olid: ja Vaarao ärkas üles.

Riia tõstis silmad raamatult ja nuuksus kaastundest vaestele ilusatele lehmadele. Oo, nüüd näis tema magi lehm võidukana ja vägevana, suure näljase suuga ja laia kõhuga. Kui ta ainult praegu natuke ammuks, siis peletaks ta kindlasti ära kõik ümbruskonna härjad. Ja nii tugev on tema lehm, et kui Vahastu kiriku müürile korra oma sarved toetab, ei ole sellest jälgegi järel...

Rahuldustunne hoovas hinge ja nagu kergituseks meelestus talle, et on mihklipäev ja tarvis lugeda midagi päevakohast. Kaua otsis ta ja vesistas silmi, vaatas aga kartlikult öhe ja kuulatas vanamehe tulekut.

Väljas sibritses kõrrestunud rukkipoollul külm sügistuul. Parajasti kui kriuksahtas laudauks, leidis Riia mihklipäeva evangeeliumi, mis oli kokku seatud Matteuse poolt, ja luges valjusti 18. peatükist 19. ja 20. salmi:

19. Taas ütlen mina teile: Kui k a k s teie seast ühes nõuus on maa peal ühegi asja pärast, mis nemad ial paluvad, see peab neile saama minu Isa käest, kes taevas on.

20. Sest kus k a k s ehk kolm minu nimel on üheskoos, seal olen mina kesk nende seas.

... haaras sapistatud südamel pliidi eest tangid ja sapsutas paar korda vanamehe paljastele reitele.

Lugeja silmist langesid Matteuse tähtedele pisarad. Nii imelik oli ilma elu tänapäeval — aga kui ilus vanasti, siis kui elas Jeesus! Ja Riia nuttis kõvema häälega, kui oli lugenud. —

Väljas käis õuevärav. Kähku pani eit „vanaviisi roamatu“ kummutisahtlisse, puhus lambitule ja istus uksepakule, kus vahtis üksisilmi tukistunud tulle. — Aga see polnud ta mees, järeldas Riia, sest Aadu sulleb alati õuevärava hoolikalt pajuvõrusse, ent täna

löödi see hooletult laiali ja jäetigi vist nii, sest toa poole tuldi rasketel sammudel.

Riia tõusis ja ajas nina aknale. Mineval ööl oli tuul ajanud aknale liiva ja mulla segu, mispärast ei võidud näha välja mitte sugugi.

„Kurradi pime... Ötsi jüstku taeva väravat!... Hei, Piitrus, anna võti siia!... Huist, Saarik, ä'ä aja nina nii kõrgesse... Näh, näh... Pime ja külm, nigu undi laut... Uu...“

Vanamees kobistas tuppa ja läks pliidi suu ette käsi soojendama. Riia tajus hetkelt seisukorra ja venitas:

„Piitrust sulle õless vaja jah...“, ja siis virutas ägedalt lisana otsa: „Kus sa tolgendasid?... Juut-sid Mätiku miistele oma raha...?“

„Kuedas sa siis nii, Riia... arvad ikke... Ma ju arusoaja inime koa... Niisama sai Riipalus... Juunas oli kalla teinud...“

„Vai kalla?“ osatas eit, käsi kokku lüües. „Kalla?... Kas sa paramini ei õska valet ajada...?“

„Ei... Jumala iist koe... kalla... Selge kõlane kali...“

„Sa ju käid koa sirgest' nigu pulk... oli ikke küll nallakas kali, mis jalad vibama võttis...“

„Ega sii kalla süi õle... Nujah, ütlessin Riipalu Juunasele, et pane obune ette ja vii mind koju... Kõva tuul puhub mu viltu ja pia segamini, ja sis vanaeit arvab, et ma olen juubnud jälle... Aga tema, et võta ikka täetsa miis viil üks... vii... hm, hm, ... üks... üks... kalla kloositäis...“

„Meil oli ju koa mineva jõuluks kalla, aga sa riakisid, et kis nihukest laket koa luristama akkab... Siga ei süiagi siukest...“

„Noh, siga... aga...“

„Aga, noh, Oadu...?“

„Vat' neil Riipalus oli uupis imelik ja nallaka

mekiga kali, et juu imu pärast. Ma aina kaldassin endale sisse...“

„Mine tagasi ja kalda viil — mis sa nii vara koju tulid?“

„Kuedas sa jääd võeraste juurde... Neil suuri tütreid ja tea mis viil üüsel õless võenud kõik juhutada, kus sa ing seda ikke võid arvata, jah...“

„Ää, Oadu, seda karda ühtigi, et isass soad... Põle sa mössike minuga akkama soand, ega soa teistega koa... Enne pulmi ikke suksutassid koa natik'se, aga pärast...“

„Hmhuhuh... Ei tea kas võtab lumele?... Puhub nii kõvasti, et ajab siagi püsti... Tulin Mõimekõrvast müüda, aga ei soa kuedaski muudu koju... Nii kõva tuul õli vasta... Läksin sis läbi Vissusutsi suuääre läbi ti'eda metsa Loadasaana taha ja tulin allatuult koju nigu linnates...“

„Lindasid koe koju?... Ja koguni tua takka tulid?“

„Noh, õmeti tõsi ku tõrre vesi... Üle tuusama Vissusutsi...“

„Ei tia, kuedas sii õvvevärav esti käis... Kis sialt siss tuli...? Sialt Mõimekõrva puult?... Vuata, Uadu, ehk mõni massuurikas paergu õvvel...“

„Siia ei tule kellegi massuurikas...“

„Sügise õn pime kua, mine tia... Voat' mis ma pidingi ütlemä, et õvvevärav käis nii nallakast...“

Vanamees harutas kuuekaelust ega öelnud vastuseks midagi.

„Kaal jämedast läinud, et kitsas krae pigistab...“

„Kali õn ju rammus juuk... Sii kasvatab kaala nigu härjale...“

„Vahest soab Riipalus päris ilma näha ja kuulda — ja nallagi... Tiad seda Nakissa Ullad, selle uvve kingsepa venda sial Oandil...?“

Riias süttis uudishimupeerg.

„Sii juudik ja suurekohapidaja...“

„Siisama, nojah... Tiad, mis õli teinud alles iljuti Voastu poemega...?“

„Sidruniga?...“

„Koarlega jah... Aga rikas miis on Ulla sinder küll ikke... õlla teesel laudass viil üle kümne lehma...“

„Riagi õmmetigi sellest, mis sa pidid riakima...“

„Ulla õli võtnud laudast punakirja Mousi välla ja õli ütelnud sellele: „Ä’ä n’d, armas seltsimiis, kurvasta midagist. Akka aga meilt ära nüüd minema, kuegi mul on kõle kahju... Aga sii Sidrun, lits... õk... õn sind armastama akanud... õk... sa ju ilus luum, et... õk...“

„Eks sii Ulla viind lehma juumavõlgade jaoss Sidrunile.“

„Ei tia, kas ta õngi nii suur juumamiis?...“

„Ah, ära parem riagi...! Sa ka Ulla muudu... Viid meie lehmagi viimast Riipalusse... õled juunud sial küll ja küll... Meie ainsama lehma...“

Niisugusele hirmsale oletusele ja võimalikkuse karmile piirile jättis Aadu vastuse andmata. Ta raggistas kaua saabaste kallal, viskas nad siis lavitsa alla ja heitis poolrõivastunult voodile lebasklema.

„Õlessime peaaegu sial Riipalus miistega kiskuma läinud...“, tõmbas Aadu vilistavast rinnakorvist.

„Sina?“

„Mina neh... Mis sa’s õege arvassid?...“ lõikas vanamees pahandatult.

„Ä’ä a’a mindki vanainimest naarma. Parajal mehel põle vaja sind puhudagi, langed ise pikali... Ei tia ku õege lasess sind seasega jõudu katsuda, ei tia kas suad võedu, või...?“

„Akkasid mind ja sind narrima päris... Aga ma pidin valama...“

„Mind?... Noh, noh, Oadu, kas andsid ikke hästi...?“

„Ei just mitte meid, aga tervet Loadasaana...“

„Või Loadasaana?“ imestas Riia. „Mis neil sis...?“

„Kõhi Kustas, sii kis õlla palla oamriga tuas plii-diõtsa pial kiarid valmis teinud, sii Mätiku tislermiis ütles, et — „Su elumaja põle vaja änamb, ku sõrmega puudutada ja Loadasaana vajub kohinal ümmer nigu su lehmakiitsakas, mis sii Söagu Värdis sulle Voastu loadal õlla kaala miarinud...“

„Mis nad sellest vaesest lehmast sis pidid nüüd?“ haletses eit.

„Ma kargasin lauast püsti ja vehkisin nigu massin Kustase nina all, et voata ku nendega kõrra äigan, sis jääb sust pannkuok järgi, ja Kustas õli vait ku sukk ja ei inganud lehmast enam sussugi...“

Vanamees asetab väärrikalt jalad risti ja ajas need lavitsa otslaua peale üles. Siis ohkas väsinult:

„Õli ikke raske tüü küll... Oehh! — Tiad küll ku tugev miis sii Kustas...“

„Ega's ta muedu oma rinna pial Sõõru Marti lasknud kivi lõhki taguda... Koe palla rinna pial, nägin oma silmaga...“

Nüüd vaikus vanamees ja piidles naist kõõrdsilmil ning rõõmutles, kui see talle ohverdas tänulikke pilke, milles peegeldus Aadu arvates:

„Õlid ikke tugev miis küll...“

Aga unejumal oli väsinud vanamehest üle ja ronis suumulku sisse, kus hakkas ninasõõrmeid pahistama ja hambaid krigistama. Vajusid vanaeidegi silmad jõnks, jõnks kinni ja ta laskus samuti poolrõivais oma kangelase kõrvale pikali.

Kilgid viilisisid suigutusserenaadi ja veel kuski kaugegemal sootares ajas koeranäss õnnetut igatsusviisi...

4.

Maa kahutas, lund loobiti alla ja nii saabus Müglisse talv. Laudasauna pererahvas kohmitses endamisi oma tareloksis ja välisvalla eluavaldused ei ärritanud neid mitte sugugi.

Kahekesi olles nohisesid vanakesed:

„Küll me kuedagi ikke soame . . . Piass aga, et talvess vähe lund õless . . .“

Lumekehva talve soovisid nad just seepärast, et kartsid lumelagunemise juures sõita sulaveel Vissutsi soo keskele . . .

Aga vanajumal mõtles teisiti ja heitis lumemügaraid kuhilatena kõikjale. Saabus lumerohke talv ja mõlemad laudasaunlased istusid toas ega käinud kuskil. Ei käinud Aadu enam Reepaluski ilmaudiseid kuulamas ega kalja joomas. Ja kiriku — selle olid nad hoopis maha jätnud, sest seal polnud nende jalg käinud ligi viiel aastal. Esiteks ei viitsinud nad nii pikka reisu ette võtta ja teiseks, kui seda va viitsimist oleks olnud, siis kaebas vanamees, et „pia käib na' nallakast ümmer . . . ja kus sa läed kirikusse magama . . .“

Kui siis vahest Riia avaldas soovi pühakotta minekuks, porises vanamees:

„Õless nüid veel koht, kus käia . . . Näe, su õnnis isa Indrek jättis ju meile ehvangiiliumi roamatu, nojah — tuusama, mis me kossaskäigu ajal veeniga ära miarisime . . . ja eks sa vierid seda, ku nurgas uluda tahad . . . Küll ma niikauass olen lehma juures, ku sa ulud . . . Naiste pirisemist ma ei salli ! . . .“

„Aga Voastusse Sidruni juure juuma lähess küll . . . ?“ praelis vanaeit, aga muutus varsti leplikuks. „Mis nüid sis minagi . . . Mõtlesin, et võiks kahekesi pühakirja uurida . . . Näe, kaugel niid jõuludki viil õn . . . ju oastat neli, viis soab vist, kui viimati prauskiärrad kuulasime . . . Ta hääl õlla nüid jutlustel uupis teisem . . . Riakidagi juba vaesemale talurahvale selge ialega . . .“

„Või vaesemagi iist . . . ? Või vaesemagi iist . . . ? Ei mina seda küll usu . . . Ammuss sii õli, ku ta me elumaja vahtis ja irises: — „Voatan ja voatan — va-res istub katuseiarel ja nu aina imestada tuleb, et ta

su hiarberi lossi ei istu...“ — Mäletad küll, nii just ütles, et nihusse litsub iga linnuriabitski kokku... — Ei kiitnudki... Näed, Riia, laitis... Õn sii sis kellegi prausk?... Ja sis naaris viil kõva ialega, ku loadapäeval Sidrun Nõmmesaare Pouli välla viskas...“

Aadu oli vaimustatud enese õnnestunud kõnest,

„Rahvas naaris ja prausk tegi koa nallaka naaruse näo...“

mispeale vaatas naisele laiu silmi otsa, kes siis omakorda lausus:

„Õhkan minagi va'est, et põle sii prausk Mügli vaestele kedagist, jah... Uhke ja... ei ta huoli vaesematest inimestest kedagi...“

Nüüd noogutas vanamees rahul olles, ringutas ja haigutas nii sügavalt, et pärast pidi puksuma kibedast piibusuitsust ja ahjus sisisevate tukkide vingust.

„Mõtlesin paergu sellest lehmast...“, pahvatas siis järsku.

Riia piidles teda küsivalt.

„Ellast või...?“

„Ega's meil teesi õlegi...“

„Seda nüüd küll, aga mis sa tast vilestast sis jälle...“

„Loadale viin!...“ mõmises Aadu ja tõmbas praakil ukse lapiku kinni, mille vahelt viskus vinski talituult ja sõredat lumeräitsa.

„Issand! Selle luukuorma...?“

„Mis luukuorma?!...“ pahandas Aadu. „Ju tal liha koa õn... Piima tilgutab ju koa... Kuedas ta siis muedu harkjalul seesab, ku ta lehm põle...?“

„Kust soame siis viil oma piimanatikest...?“

„Piimanatikest... piimanatikest...“, osatas vanamees ja lirtsatas läbi sõrmede ninaalust. „Õege mul titi vällas... Või meiesugusele änam piima vajagi õn?...“

Riia alistus tarkusest suurustlevale abikaasale.

„Aga ega sa temast suurt raha õmmetigi ei soa...“

„Suurt või väikest!... Piaasi, et nihukesest kiit-sakast lahti soab... Alati sul ju teesega siin süda-mevalu õli... Sina ju riakisid ikke... Ehk aga kär-vab... Tuu tuppa ja sussuta teist sindrit ahju iis... Ütlesid isi, et voata, ku küllekandid jäätanud üks-teese külge... Ja sis tassi aga lehm jälle lauta tagasi...“

„Ä'ä nüüd nii, Oadu... Aga eks sii õle patuasi jõõlude tulekul luuma ära müia... Ku prausk paergust...“

„Akka aga jälle piibliroamatut lugema... Juba sii prauskiärra sul kiele pial...“, irvitas vanamees ja virutas koeranässile saapaninaga saba alla, kes sel-lepeale niuksudes ahjunurka kadus.

„Ja sis põle sul patuasi, kui jõõlude ajal tahad istuda mulluste silguvaimude ja mädanud kardulite

taga...?“ ja vanamees piidles uurivalt naist, kes soojendas ahjupaistel laia seljapoolist, seelik tagant ülal.

„Ütle sis parem, et tahad saksa akata mängima... Rühib sügisel üüd ja päävad kopka eest ja nüüd voata mul ärrad...“

Riiagi vihastus seekord ja see viha haardus vanamehessegi, kes koera otsima hakkas, et tema juures oma pahameelt eemale peletada. Ja et seda lähedal polnud, kasvas ta rahulolematus:

„Aga üleomme ommikul õlen loadal nigu niuhti! Möistad!... — Laupa loadal... Tiad, sinna!...“

Ja Aadu laiutas ebamääraselt käsi Vissusutsi sooviku taha. Riia noogutas peaga, kuigi endamisi kujutles: — Siin on Mügli, siis tuleb Mätiku, siis Kuemetsa, Näljaküla ja kuski kaugel on Paide linn. Aga eks vist sealpool kusagil ole see Laupa.

„Aga kas Ella nii pikka reesu välla kannatab?...“ uuris eit, et end jutuskelus tähtsamale kohale upitada. Näis, nagu oleks see tal õnnestunudki. Vanamees vahtis järsku teravalt eidele otsa, sügas siis põlvekintsu, hõõrutades sügelevat selga ja ütles:

„Tõsi... Tõsi... Seda kardan minagi... Näe, sind koa... Tassid ikke teest tuppa ja näed nüüd... Aga noh, eks istuta ta mu kasukatesse ja oma seelikuräbalatesse... Ehk sis niikaua ikka kuedagi elu-inge oiab...“

„Kuedas sa nii läbi valdade lähed?... Igaüks näitab näpuga: „Näe, ull Loadasaana Oadu lähäb!“

„Ma tahass neid nähä...“

Pikkamööda tajus tema ajugi, et see nõu oli nigel ja vajas parandamist. Arutasid siis lehmamüüjad tarkusesoont, üks istudes kaksiratsi järil ja imedes piibukaha, teine seistes tulepaistel, seelikuots näpus. Oli siis Riia esimene, kes alustas katkenud kõneluse:

„Mis sa õege sellest arvaksid?...“

„Mis assast? . . .“

„Piass ilus ilm õlema . . .“

„Piass! Piass! Muedugi piass, mis sis viga!“

„Ma mõtlesin, et võess paluda õege Issandalt ead ilma . . .“

„Paluda? . . . Ei noh sii . . .“

See sõna ei meeldinud vanamehele.

„Jumal põle meie vaeste jaoss . . . Ei vaesest taha tiada kiski . . .“

„Ei sinu palve muedugist ei aitass . . . Aga ku ma isi katsuss . . .“

„Kuedas ta sind sis paremini kuulab? . . .“

„Ma ju naesterahvas ja piibliroamatus on naestel ikke suuremad õigused . . .“

„Võissid ju katsuda . . . Aga ku uluma akkad, sis ei tule midagist välla . . .“

„Siikord põle vaja . . .“

„Ega siis palvetaminegi nalla asi õle . . . Piab ikke ustavalt ja huolega tegema . . .“

„Nojah, kus nallaasi . . . Tiad Sumpsi Mari poega?“

„Ah, seda puujalaga või? . . .“

„Siisama neh . . . Narris ikka ja narris Jumalad niikauass, ku metsas löi kervega jalga . . . Nüid sant, mis sant . . .“

„Ega ju seda karta ikke õle, et sina metsa puid raiuma lähed . . .“

„Seda küll, aga õnnetus võib tulla teeseltpuult, kust sina uudatagi ei tia . . .“

„Üleomme on mul sis rees iis . . . Oehh! —“ haigutas Aadu ja sirutas kangenud konte. Kuski, vististi selgroo juures, naksatas kondiotsake.

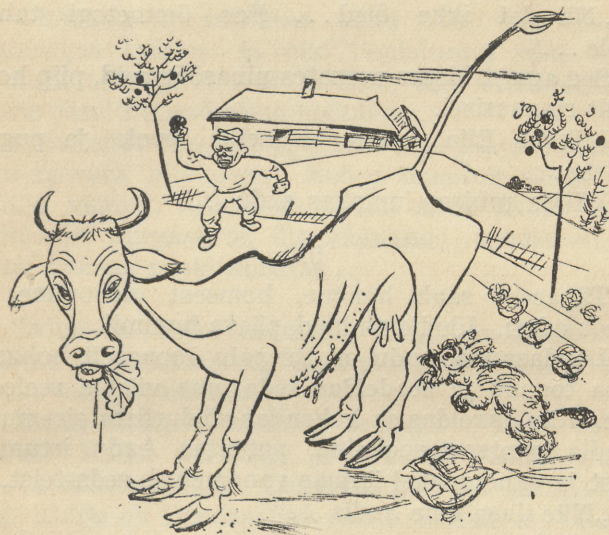
„Sis sa tahad ikke tast lahti soada . . .? Sest lehmast?“

„Lehmast? Ise ju riakisid midagi esiti luukuurmast . . .“

„Ega... Ma esti niisama... Nüid alles tuleb miilde, ku tubli luum ikke õn...“

„Ega's tal viga õle midagist... Oma kuustuat tuleb mis lubinal... Oehh! — Sii väsimus ajab koa ligi... Ei tia kas on surm või...?“

Ja iriseval häälel vajus Aadu otseti armetule

Koer sai keelust teisiti aru ja näris ajaviiteks lehma tagumist reieotsa.

voodile. Kilgid laulsid unelaulu, ahjus pröksus soe tuli ja nurgas nohises koer nagu sepalõõts.

Riia seisis veel viivu püstijalu ahju ees, kuid kuuldes meest norsates uinuvat, tundis temagi, et päevane askeldus, olgugi väike, vajas unenatukest. Ta haigutas ja poolkummargil tooli najal kohendas tukke. Äkki meeletus talle minevikust isa — Indriku kuju ja nagu tahtmatult jäi Riia mõtlema selle peale, mida isa oli öelnud surmavoodil:

„Kui mina kärvan, visake mind alla Voastu rabasse... Ühtemuudu kõdunen ikke...“

Riia pühkis põlleotsaga silmi ja ohkas raskelt. Toanurgis hingitsesid kilgipaarid ja mõnulesid. Tuul tõmbas laia poognaga vilistavat viisi.

Haigutas eitki ja pikkamisi lahti riietudes, porises vanamehele:

„Nii lai ikke õled... Poe õmmetegi tahapuule...“

See aga pahistas norsates ninasõormeid, piip hooletult rinnaesisel.

Lükkas Riia vanamehe seina poole ja pugesi oetisse...

Väljas rabises lumekas sadu...

5.

Tänasest saab homme, homsest ülehomme ja nõnda edasi. Jõudis nii laadapäeva hommik.

Laudasauna Aadu oli Reepalu Joonaselt hobuse noka toonud ja seadeldas seda oma viletsa reelogu ette. Riia askeldas ja kohendas sõiduriista sisemust, kandis toaotsast sooheina, patsutas Aadu istumisalust ja vahetevahel ühmas vanamehele seda-teist.

„Näe ilusa ilma andis...“

„Kis?“

„Taevane Isa, kis sis muud...“

„Jäta mind korra ka selle kollitamisega rahule... Mõni seda enne näind, et Jumala palve vaest aitab... Näe, näeh, kuradi obune, sinder!...“

Ent Riia tatsutles õndsas näol ree ümber ja mõnules õnnestunud palve juures. Ja lõpuks oldigi nii kaugel, et toaotsas asuvast lobudikust toodi välja lehm.

„Õege mul punnijat! Omal põle jalgu all olemaski, aga vaat' kus sitke...“

Värisevate kätega sidus Aadu lehmakiitsaka ohelikkipidi reesappa, võttis hobuse seljast ohja-

otsad ja läätsakile rekke vajudes, vahtis tõtt kaua õnetu ja nutva näoga lehmaga.

„Ää teda sis muedu ära anna... Sial loadal ju petajaid küll ja küll... Ää kõrtsi ega Sidruni juure koa mine...“

„Ole päris mureta, Riia... Alla kuetuande ei sua kiski... Nõõ!...“

Uhkustundel naksutas Aadu huuli, nii et piip suunurgas tudises, ja piki lumistunud teed venis hobune, selle järel regi ja tasa, õige ettevaatlikult loovis järel neljasõraline koduloom.

Riia seisis õuel, põlleots silmis ja saatis lahkujat muretsevate pilkudega. Mõõtis õnetuil silmil pikkamisi venivat vahemaad ja kui Aadu Mõimekõrva heinamaa nurgast oli üle käänanud, tundis eit, et külm hakkas põski kobama...

Taliöö on ammu saabunud. Varjud on pikad, süsi- mustad ja kummalised. Kuu pilvevõrgu keskel keerutab vurre ja naerab.

Kuski kaugelt kuuldus laulujoru. Selle sekka hobuse äkilisi puristusi ja veel harvemini inises viletsahääleline lehm. Lauluviis lähenes, jorin kõvenes. Tulija oli Laudasauna Aadu. Laadal on käidud, ent saani taga jälgub endisena lehmakiitsak, kael kõõbakil ees, selg sisse vajunud ja jalad tuiguvad vaevaliselt.

Vahastu vald oli väike, aga et siin kirik asus, siis oli ta võrdlemisi tuntud kogu Järvamaal. Tuldi siia pühapäeviti palvetama ja pärast seda tavaliselt jooma.

Aadu tuju oli kõige parem. Oli Laupas kohanud kaugeid sugulasi, oli siis nendega väikeselt Nöss-Jüri kõrtsinurgas tipsutanud, ja et lehmarisu koju pidi vedama, see ei tumestanud sugugi ta ülevat meeleolu.

Ta võttis taskust pudeli, pigistas teise silma kinni ja neelas. Eluvedelik vajus kulinal ihuliikmetesse.

Siis vajutas ta jälle korgi pudelile, aga pistis selle seekord saanipõhja, heinte vahele. Nõjatades paremale küünarnukile, naksutas ta ergutamiseks hobust, kes sörkiski hooletult mõne sammu, ja sellest rahuldudes laulis ta mõnutundel:

„Ei karda mina härrad, ei isandad —
Ei kiltert, kubjast — ei sundijaid...“

Uuesti algas ta ja jälle lõpetas. Parajasti, kui lakkas laulmast, nägi ta enese ees ruttavat inimkogu, palitukrae ülal ja talimüts ninal.

„Mis ta'nd üüsi piass ulkuma müda Voastu piirmoad...“, torises endale Aadu.

Jõudnud jalakäija kõrvale, ei suutnud ta räämulised silmad teda tunda.

„Roni aga piale, vanamiis! Küll mu obune jõuab sindki nässikest vedada...“

Mees peatus ja vaatas Laudasauna vanale otsa. Äkki nagu oleks viinaaur peast haihtunud, sest reesistuja tundis enese ees seisjat. See oli ju pastor — Vahastu pastor! Aadu kahmas mütsi peast ja pomises midagi vabanduseks, kuid praost ei näinud seda märkavatki ja istunud rekke, sõnas rahulikult:

„Liiguta, liiguta loomakest! Mul ju ka veel versta maa minna. Või päris laadalt näid tulevat, armas Aadu. Kuulsin, et Laupas olnud laat. Kas sealt või?“

„Nujah... Hmhühüh... Eks nüüd, ärra... Nujah, kus sis...“

„Kas lehma viid koju tagasi? Kes nüüd enne talvet ikka ostab...?“

„Seda ikke jah... Kis teda enne talvet ostab...?“

„Ega naljalt ei taheta osta. Ennem müüa tahab igaüks. Ja kuigi keegi ostab, mis suurt hinda sa ikke saad...“

„Kistames inda nüüd soab...“

„Aga, Aadu, sa oled ju joobnud... Juba jällegi!...“

„Mis jooanud? Mineval suvel viimati jõin... Nujah, ega ma täna õle suu sisse tilkagi viina soanud...“

„Alles see suvel oli, kui Vahastu laadal laaber-dasid!“ noomis õpetaja kõrgendades häält. „Jorutasid ju praegugi teel laulda ja lõhnad ka õige tugevasti...“

„Sii lõhn õn sibulatest... Ma põlnud sial Müglis niisukest kruami tükil ajal süonud ja sial Laupas õli teest jalus segada... Vitsutasin õege tublisti... ja päris ea õli...“

Aadu pühkis tõenduseks varrukaotsaga suualust.

„Ära nüüd valeta, armas Aadu! Jumal annab kõik andeks, aga valet — seda ta ei salli...!“

„Nujah, ma esi ei salli koa valet... Sii on maailmas kõege irmsamb asi...“

„Eks Jumal su ikka unustab, Aadu, kui sa nii otsekoheselt ei tunnista!“ ähvardas praost.

„Minu? Minu — vana Loadasaana Oadu? No, ei seda õle... Seda küll ei õle...“

„Küll ikka unustab. Kirikus pole ma sind vististi kolmel aastal näinud. Ei ükski ega Riiaga...“

„Kuedas õpetajaärära nii sis... Iga jumala pühapäe õle piaaegu kirikus istunud... Vahest üksinda, vahest eidega...“

„Teie kirikus? Kas kuulen ma sind õieti, Aadu?“

„Ma õlen istunud ikke sial tagapuul rias... Sial nii vabamb õlla...“

Praost ei teadnud nüüd midagi õelda, kuigi endas käsitas Aadut kui suuremat ja julgemat valetajat lähiskonnas.

„Enne jõule peaksite ikka Vahastu kirikusse palvele tulema. Issanda suured pühad on lähenemas...“

„Küll soab... Küll soab... Õlen eidega sial nigu viis vene kopkast... Aga, kulla prauskiärära, inimesed riagivad, et sial vaestele inimestele juttu ei õllagi...“

„Aadu! Ära räägi jumalavallatut juttu. See ei tähenda head. Kirik on kõigile, seal pole keegi eesõigustatud...“

Vahastu kiriku tumedad müürid hakkasid pimeduses ebamääraselt paistma. Kuigi Aadule ei meeldinud selline sõit, sest ihuliikmete elustajat ei tohtinud ometi praosti läheduses tarvitada, sellest hoolimata mõtles ta midagi küsida.

„Ei tia, kus sii prauskiärra nii ilja õhtul viil käis?“

„Tagaväljal käisin... Taavet oli suremas haige...“

„Või Toavet suremas... Õn ikka teine ihne küll, sii Toavet... isi rikass miis... millunäär koguni... Nüüd müis suvel Voastu loadal obuse ära, ja kodu jäi viil teesi tükki viis, kuus...“

„Ihne? Ei Taavet ihne ole. Kiriku heaks alati toetust andnud ja vaeseid aidanud...“

„Vaeseid aedanud? Ei nihuke sinder anna tee-sele kivigi pead peksta...“, sülitas Aadu ja virgutatas hobust ohjaotsaga.

„Tubli mees on ta, Aadu. Kahju, kui ära sureks... Aga pea nüüd kinni ja lase mind maha... Pea siis meeles ka, mis ma sulle ütlesin...“

Aadu laskis praosti maha, see kätles vanamehe suureks imestuseks õige südamlikult ja leplikult, õnnistades tema edasisõitu. Ei unustanud aga öelda veel kord, et Laudasauna vanad mõnel lähemal pühapäeval kirikusse tuleksid. Nüüd ei võtnud Aadu mütsi peast. Noogutas ainult pead, prunditas himukalt külmi huuli ja karavan liikus aeglaselt edasi. Arglikult seiras Aadu veel seljatagust, aga kui praost juba oma õue oli kadunud, lausus vanamees sapistunud hingel:

„Ena mul asja... Pidi ta sinder sis paergu siit tulema... Mulle muedu kuormass ja obusele vidada... Või tema tahab mind õpetama tulla... Päris naerma

ajab nihuke nallakas miis... Ja vihastab koa, ku midagi julged kõvemini riakida...“

Siis tuli talle meelde, et viinapott puutumatumult ree põhjas asetses. Ta tervitas seda mõtet õige ohtrasti, kuid keel — see liikus vabalt.

„Muedu ikke natike miis koa... Pistab kää pihku ega äbene koe kedagist... Pehme kinnas õli teesel

... tõstis aeglaselt prillid ninale ja luges kõva häälega...

kääs koa... Tarvis sellest Riiale riakida... Ta näab alles sis, ku tähtjas miis ta õn omale naesses võtnud... Prausk ütleb koe kättpidi tere... Nujah, täetsa miis koa selle puulest... Aga irmus targass tiib enese, sii ei miildi mulle koe mitte sugugi... Õless ta sis keeser või riigivanemb, aga tühipallas Voastu prausk teene ja laiutab koa... Tia kas lueb

ajalehtigi ... aga vat' mina! Sügisel alati Riipalus ...
Ja viil sii Tagavälja Toavet. Kiitis va' möku miist ...
Ihne sinder ... Seda sii mu vanaeit käis sukanõõlu
sialt noidlemas ... Seda miist mina koe ei vöi silma
õtsas näha ...“

Keel väsis ja Aadu kippus uinuma. Äkki tuksahtas läbi ta aju väike mõttejupike. Mis oleks, kui läheks õige tuleval pühapäeval kirikusse? Paluks seal õige härdalt, võib-olla tuleb linnast mõni parisnik siis ja ostab lehma ära? Neid on ju ikka enne jõule käinud. Ja, ja — see mõte annaks kaaluda, arutles Aadu eneses, ent siis kadus seegi ja pähe jäi vaid viinauima.

Hobune sörkis maanteel. Seisis vahest hulga aega, nõndaviisi puhkust andes enesele ja oma kaaskannatajannale ree taga. Siis astus jälle pikkamisi edasi.

Hommik oli juba üsna lai, kui regi jõudis Mügli piiridesse. Valgus ergutas Aadu silmi ja sellel oli suur mõju, sest vanamees ärkas. Kirus jääkülma ilma ja äkki ehmudes vaatas selja taha. Jumalale tänu! Leh-makiitsak taarutas veel e l u s a n a lõikavas tuules. Siis hakkas vanamees kohmetanud kätega heinte seest midagi otsima ...

6.

See oli ühe jõulueelse pühapäeva õhtuvidevikul, kui Laudasauna omad Reepalu Joonase hobusega tulid kirikust. Aadule oli see hobusenorimine palju higi ja vaeva maksma läinud, sest vana Joonas ise oli parajasti ebaõnnestunud kohtuprotsessilt koju tulnud. Aadule näis siis, et tuleb loobuda Vahastusse sõidust, aga asi võttis teise pöörde, kui vanamees jumalakartlikule Joonasele oli selgitanud, et nemad ei olevat tervelt kolmel aastal kirikut näinud. Niisugune väide viis Reepalu peremehe jalust maha ja ilma pikema jututa lubas ta Aadule sõidulooma.

Ilm oli külm ja hämardavas selges taevakaasis torkis üksikuid tähti nagu klaaskilde. Lumi krudises

pehmelt, ümbrus oli pühalikult vaik ja nii sisendus kirikust tulijaissegi midagi püha, armast, mis pani vähemalt hetkekski mõttelõnga kerima Kõigevägevama poole. Istusid nii mõlemad rees külgekülje vastu, vanamees paremal, eit pahemal pool. Aadulgi oli hinges midagi lootussädemekese sarnast ja ta nohises nii rahuloldavalt, et Riia pidi ütleva:

„Mis sa'nd piass nohisema nii valjusti . . . Kõik nii vaikne ja püha . . .“

„Ega ma isi ei tahagi ju nohisedt . . . aga ommikul vitsutasin kere silku täis . . . nüüd ajab nigu iseene-sest aisu ninasse . . .“

„Ma ikke kartsin kõege aja kirikus sinu pärast...“, sõnas eit.

„Minu pärast? Oh, mul oli ea soe küll istuda . . . Põle n'd külm ega . . . ja magada, noh — seda sai ikka kolme päeva iist . . .“

„Issand! Ma ajasin sind küll ja küll üles . . . Just sis ku õli vaja paluda . . .“

„Nujah, kis sis ei palunud . . . ?“ iseteadvustas vanamees.

„Sa põle ju kiriku juures ulga aiga õlnud. Kuedas sa sis palusid . . . ?“

„Ah, kuedas või? Noh, nosisin oma ette . . . ja eks Jeesusel õle ea kuulmine . . . Et ikke: — „Issand, täida mulle sii palve, mis mul kiele pial ja mõttes õn, ja mina tahan igavesti su truu jünger — või mis ta õli! — õlla . . .“ Nii riakis prausk koa . . . jünger või . . . ?“

„Mismuudi sis su palve sial kiele pial õli . . . ?“

„Mis assa sa, Riia, koa piass pärima . . . ! Just'ku ma esi ei õska . . . Ütlesin, et lase meil sellest lehma-kiitsakast lahti soada . . . sis soame uvve . . . Selle viimase ma mõtlesin isi . . . ja et parisnikud piaksid varsti siin õlema, seda palusin koa . . . Nüüd, Riia, kõik õn kõrras . . . !“

„Ma palusin ju koa nii . . . Sii Virksu Muali ria-

kis, et parisnikud juba Nällaküla puul liikuda...
Pallu sis siagi muad õn tulla...“

„Või Nällakülas juba... Ei sis muud ku Ella läheb nigu niuhti... Ja õdavasti koa ära ei müi... Alla kuuttuat põle juttugi... Omastkohast ilus luum koa...“

Seda öelnud, tundis Aadu, kuidas lehm oli suur, rammus ja vägev.

„Ilus luumake, jah! Mul ajas päris nutu piale, kui sa Laupa loadale läksid... Ea õli, et sa ei soanud teest müia... Aga sitke luum, kannatas külma üü välla nagu midagist...“

„Piabki ju õlema sitke luum... Voata ikke kus tal jalasiared nigu oamispalgid...“, kinnitas Aadu ja alles nüüd susati talle meelde, et too „oamispal-kide“ võrdlus oli päritud Sõeaugu Värдинandilt.

„Sii Muoses õli ikke tark miis...“

„Ah sii, kis kirjutas selle ehvangiiliumi roa-matu?...“

Aadu teadmised polnud piiblist just väga suured, aga et Moosesel evangeelium oli, seda ta teadis.

„Ma viil ommikul voatasin seda mihkclipääva lugemistükki...“

„Mis sa tast sis voatasid...?“ segas Aadu kärsitult, sest talle ei meeldinud sugugi eide suhtumine piiblisse.

„Sial õli selgete tähtedega öeldud, et ku k a k s paluvad kangesti ja ku nad ühes nõus aga õn, sis sii võib täide minna...“

„Ah lähäb täide sis koa sii, mis me täna palve-tasime...?“

„Nujah, ega kiri ei valeta... Sis lugesin kolm korda huolega läbi, ku sa Riipalus mihkclipääval õlid...“

Riia läks julgemaks ja avaldas juba oma üksin-dustundide saladusi. Vanamees aga naksutas hobust ja ütles rahulolevalt:

„Sis sii Muoses ikke tark miis küll ... Aga ei tia, mida võiss viil paluda ... ?“

„Viil? Kas sis sellest vähä on? ...“

„Nujah vähä! Ku k a k s paluvad ja sii täide läheb, sis võib iga päe kirikus istuda ja paluda ... Ma ei magakski sis änam ... Aina palvetass ikke ...“

„Kus niipallu tohid sis! ...“ noomis Riia ja püh-

„Lehm! ... Lehm! ... Issand Jumal! ... Kül m teene ...“

kis labakinda pealisega kül mast silmatikkuvaid pisaraid.

Sõideti nii üsna hulga aega edasi, mõlemad ametis oma kindla lootuse nõiareringiga.

Järsku sülitas Aadu vihaselt.

„Kurradi nüürija ikke ... !“

„Mis sa's jälle ...“

„Ah, ä'ä sa viil koa ... Prausk!“

„Mismuudi prausk? ...“

„Mismuudi? Mismuudi? Kutsus mu pärast kiar-

kambrisse ja riakis, et mul nella oasta maksud maksmata. Ütlesin küll, et põle kirikuust kääga puudutanudki, aga tema, et — piab, ku tahad kiriku liige olla. Valetasin sis, et raha ei ole koasas, aga tema sinder oli köstri kääst tiada soanud, et mina Sidruni juurest käisin silkusid tuomas. Noh, noris sis raha välla... Ühe ainsa korra iist maksa nella oasta raha...“

„Piab ikke maksma küll, jah...“, kinnitas Riia tõsisel näol.

„Kuedas p i a b ? !“

„Vot' Kruusimäe Märt ei maksnud koa oma elu ajal, aga näe mis pärast surma tehti... Ei tahetud teist mahagi matta... Surnuaeda ei lubatudki... Ja ega's meie... Tahass ikke surnuaeda... Sial nigu tuttavamb...“

Aadu nägi, et ta siin oli võidetu, mille tõttu ei oelnud midagi. Ta puhus mõnutundel sinist piibuitsu kargesse taliõhku ja matsutas suud.

„Tuleva nädala paiguss piass nad juba siin olema... Nädal viil ja juba õn jõölud koa...“

„Kis ne'd?“ päris Riia.

„Parisnikud...“

„Oh, ennegi... Voata, et ommegi teesed siin põle. Mis sa arvad sial Nällakülas ja Laupal koa midagist neil võtta õn? Kõik vilessad talud, vilessad põllud... Ega muedu ta nimi Nällaküla õle...“

„Hmhühüh... Mjaa...“, laskis Aadu läbi nina ja juhtis ruuna Mõimekõrva teerada kaudu alla. Eemalt paistiski peaaegu lummevajunud Laudasaun.

„Vaene luum... Ommikust soati ilma süümata...“

„Ah, põle tal äda kedagist, sitke luum...“

„Tarvis jah Ellale õege suupäralist õtsida... Parisnikud tahavad ju rammusaid luumi...“

Hobune peatati õuel. Eit puges tuppa nina soojendama, kuna vanamees hobust lahti hakkas võtma.

Sellega valmis saanud, vedas ta puikleva ja väsinud veolooma madalasse katusealusesse, mis asetseb toaotsas.

Kaua harutas vanamees toas kasukaid ja kapukaid, enne kui istus ahju ette ja kuivadesse haoraa-gudesse tule pistis. Mõnus soojaergus laius toasise-muses. Aadu süüitas kustunud piibu ja Riia hakkas midagi kapas sulistama.

„Panen koa rukkijahu... Sis ta tunneb, et jõõ-lud akkavad tulema...“, rõõmustus vanaeit ja veeru-tas kätt valminud rokas.

Ta tõmbas Aadu kasuka õlgadele ja ruttas lauda poole. Vanamees teotses asjalikult põlevate hagude kallal, toppis vahetevahel piibu peale süsi, sest see neetud pikaleheline ei võtnud kuidagi püsivat tuld.

Toanurgas kõkutasid kanad ja ahjusimsil veere-tasid kilgid kõlisevaid mängupille. Aknast visati hoo-letult poolmusta pimedust. Ääretusse kaugusse uppus tuhmjalt hallikoeline lumendik...

Äkki ilmus uksele Riia kohkunud nägu.

„Oadu!... Oadu!...“

„Mis õn...? Mhhh...?“

„Lehm...! Lehm...! Issand Jumal...! Kül-m teene... Tule isi katsu... Oh, sa ete ikke... Surnud!...“

Ta peitis näo kättesse ja astus tagasi. Pikatoime-line Aadugi kadus kiirete sammudega lauda poole.

„Mis sa'nd ajad... Sul õli muedu külm käsi...“, katsus ta trööstida.

Ettevaatlikult silitas ta lehmakiitsaka seljaõõn-sust, ning nüüd pidi temagi veenduma Riia halba-andelise mõtteväljendi õiguses. Tahtmatult tõusis vanamehe käsi kuklani ja tegi seal mõne keeru küün-teotstega.

„Sinu süü, Oadu... Just sinu...!“

Nüüd vaadeldi teineteist poolkutsuvalt, ähvarda-valt. Aadu võttis piibugi suust.

„Sa ju ütlesid, et palusid ikka nii ... Uu ... uu ...
Lase meil sellest lehmakiitsakast lahti soada ...
Uu ... uu ... Noh, nüid õngi sul ta kääs, sii lahti-
soamine ...“

Eite takistas äge nutuhoog.

„Eks ma öeln'd, et kis sis õskab õieti paluda ...
Tahtsin ju küll ikke isi paluda, et mõedub, aga näe
ta mõistis ju vale pidi ...“

Aadu käsi otsis jällegi kukalt. Riia ei suutnud
nuttu tagasi hoida ja nii luksus ta:

„Kis ... kis ... sind ajas kiriku magama? ... Oh,
sa taevas ... Uu ... Uu ...“

„Ä'ä sa ka ulu nii pallu ... Tiad küll, et ma naeste
kisa ei salli ... On surn'd, on surn'd ... Ja asi vask!
Mis sa tühja juures niikaua irised ...!“

Sarnast ülekohut ei võinud Riia õrn süda kannata-
tada ja ta puhkes veel suuremale pisaratevalamisele.

„Säh sulle Muosest ...! Tuu oma evangiliiumi-
roamat siia ... Tii lehmale viil Muosest, võib olla,
ajab elu viil sisse ... Sul ju sitke luum ... Kui k a k s
kangesti ühe assa pärast paluvad, sis võib ju seda
soada ...“

„Sina koa ... viil ... Oadu ... Nutma piass, aga
mitte sõimama ... Uu ... uu ...“

Aga Aadu ei kuulnud enam naise nutust häält.
Ta läks tuppa tagasi, laskus imeliku naeratusesega
tuleesisele pingile, kustunud piip näpus. Aga kaua ei
andunud ta kurvile mõtteile. Tõusis varsti, ohkas
sügavalt suumulgust, võttis oetilt eide kitsavõitu
kasuka, ajas selle selga ja läks Reepalu Joonasele
hobust viima.

Hõikas siis leplikult lauda poole:

„Riia ...! Tule'nd ära, mis sa tast vahid ... Elu
ei soa talle ikkagi änamb sisse ...“

Ja pikkamisi tõmbus ta kühmus kogu toaotsa, kus
seisis võõras hobune.

A
A9487

Hind 75 senti